

Περίληψη ανά παράγραφο

Πρόλογος

- Δικαιοσύνη ως ακριβοδικία: αναγνωρίζει ένα δικαίωμα ιδιοκτησίας ως μέσο ανεξαρτησίας πολιτών αλλά όχι δικαίωμα στα μέσα παράγωγης
- Η όλη θεωρία έγινε ως αντίπαλο δέος στον ωφελιμισμό. Αυτή η θεωρία θα βασιστεί σε μια αφαιρετική προσέγγιση της θεωρίας του κοινωνικού συμβολαίου και βασικά με έντονη καντιανή επίδραση. Βασικώς η ίδια η ιδέα της δικαιοσύνης ως ακριβοδικία είναι μια αφαιρετική δημιουργία επί της συμβολαϊκής θεωρίας

§1

- Αρχικά: η δικαιοσύνη είναι μια αρετή που επιτρέπει τα δικαιώματα αλλά και τους ίδιους τους περιορισμούς. Είναι η πρωτιστή των αρετών. Αυτή η διαισθητική βεβαιότητα μας για την αξία της δικαιοσύνης μπορεί να εξηγηθεί.
- Ο Ρωλς θεωρεί ότι η κοινωνία, δηλαδή η ένωση των πολιτών μπορεί και μάλιστα το κάνει, να αποδεχεται μια δημοσία αντίληψη της δικαιοσύνης. Δηλαδή τα άτομα αντιλαμβάνονται την ανάγκη για αποφυγή ανισορροπίας ή αυθαιρείας από μερους των νομών και των θεσμών. Αυτό μάλιστα γίνεται ανεξαρτήτα από τις προσωπικές τους αντιλήψεις για το δίκαιο. Άρα, παρά την διαφορετικότητα του conception υπάρχει μια κοινότητα στο concept.
- Αυτή η αναγνώριση της δικαιοσύνης οδηγεί τα άτομα να αναγνωρίζουν και άλλες δυνάμεις που θα αποκαθίστουν τις αυθαιρείες

§2

- Το βιβλίο δεν ασχολείται με το εάν ένα άτομο ή μια απόφαση είναι δίκαιη αλλά με τη κοινωνική δικαιοσύνη και αυτό σημαίνει ότι με το εάν οι θεσμοί (το Σ, και τα δικαιώματα/υποχρεώσεις που απονεμεί) κατασκευάζονται με έναν τρόπο ώστε να μην προκαλούνται εξ αρχής ανισότητες ή αυθαιρέτες ανισορροπίες.
- Επίσης θα θεωρηθεί ως στόχος η δικαιοσύνη μιας ιδεατής κοινωνίας με τελεία συμμορφωση. Δηλαδή θα αναπτυχθεί η δικαιοσύνη όπως θα την ήθελε μια ευτεταγμένη, δίκαιη κοινωνία.
- Εν τέλει, το πρόβλημα που σκοπεύει να λύσει το βιβλίο είναι ένα και είναι το θέμα της διανομής πόρων/ δικαιωμάτων/ υποχρεώσεων. Για τον Ρωλς αυτό

είναι το ζήτημα που θέτει η αντιληψη δικαιουσνης και όχι απλα μια αντιληψη για το δικαιο. Δηλαδη δεν μας ενδιαφereι το αν η διανομη θα χαρακτηρισθει φιλελευθερη η όχι αλλα πρεπει να είναι δικαιη με βαση τη βασικη αντιληψη που τελικως είναι Αριστοτελικη: καμια αυθαιρεσια και ανισορροπια στο τροπο αποδοσης των αξιωσεων που παρουσιαζουν τα μερη.

§3

- Δικαιουσνη ως ακριβοδικία είναι η αρχικη συμφωνια. Επαναλαμβανεται η πιστη στις θεωριες του συμβολαιου (Λοκ, Ρουσω, Καντ) και επισημαινεται σε ποιες αρχες διανομης δικαιωμάτων θα κατεληγαν τα μερη εφοσον ηταν σε αρχικη κατασταση ισοτητας.

§4

- Τα μερη στην αρχικη κατασταση ειχαν αγνοια και για την εξυπναδα τους και για την ιδια την αντιληψη της δικαιουσνης. Με βαση αυτά διαπραγματευονταν τις αρχες διανομης.
- Ο Ρωλς πιστευει οτι οι θεσμοι είναι δικαιοι και τα μερη τους αποδεχονται εφοσον αυτοι πετυχαινουν ένα αποτελεσμα ιδιο με αυτο που θα επετυγχανοντο στην αρχικη κατασταση
- Επαναλαμβανεται οτι στην αρχικη κατασταση τα μερη θα αναγνωριζαν μια πρωταρχικη αντιληψη δικαιου και αυτό επι της ουσιας σημαίνει οτι θα αναγνωριζονταν καποιες αρχες. Θα ηταν η αρχη της ωφελιμοτητας μια από αυτες; Για τον Ρωλς σιγουρα όχι διοτι ο ωφελιμισμος ως ιδεα του αθροισματος των πλεονεκτημάτων δεν θα μπορουσε να συμφωνηθει από μερη που ξερουν ότι πιθανως δεν θα αποκτησουν τιποτα με μια τετοια θεωρια.
- Ετσι, στην αρχικη θεση μονο 2 αρχες θα συμφωνουνταν: μια κατ αρχην ισοτητα στη διανομη και δευτερον μια πιθανη ανισοτητα με μονη όμως προυποθεση αυτη η ανισοτητα να εχει εστω και αντανακλαστικα ωφελη για τους λιγοτερο τυχερους. Το σχημα αυτό κατα τον Ρωλς αντιμετωπιζει τις ισορροπιες της τυχης.
- Ο Ρωλς τονιζει οτι το μεγαλο πλεονεκτημα της συμβολαιικης θεωριας είναι ότι μπορει να πειθει με το να αντανακλα αυτό που θα συμφωνουσαν ορθολογικα οντα στην ιδια κατασταση ισοτητας. Δηλαδη το ζήτημα είναι το κατά ποσο θα πεισει τελικως και αυτή πειθει διοτι με αυτη τη θεωρια, δικαιουσνη και ορθολογικότητα είναι στενα συνδεδεμενες και επισης δημιουργειται μια

δικαιοσύνη χωρίς να επηρεάζεται από πληροφορίες πχ τον πλούτο ή την ενδία των μερών. Ο Ρωλς εξαγγέλει ότι με ένα σύστημα trial and error, ξεκινώντας από ασθενείς γενικές προκειμένες και προχωρώντας αργά μπρος και πίσω θα φτάσει να αποδείξει την αρχική κατάσταση και τις αρχές τις. Αυτό το κομμάτι αφορά στην συνοχή του συστήματος

§5

- Ορισμός ωφελιμισμού: οι θεσμοί να διαμορφώνονται με τέτοιο τρόπο ώστε να επιτυγχάνεται η μέγιστη ικανοποίηση ως αθροίσμα. Όπως ένα άτομο στοχεύει στη μέγιστη ευημερία έτσι και μια κοινωνία πρέπει να την ενδιαφέρει η ευημερία ή μέγιστη ως σύνολο
- Ο ωφελιμισμός ως καθαρή τελεολογική ερμηνεία κάνει διάκριση αγαθού και ορθού. Αγαθό είναι η μέγιστη ευημερία και ορθό είναι ότι τείνει να μεγιστοποιήσει το αγαθό. Έτσι για αυτή τη θεωρία, η κοινωνία πρέπει να ειδωθεί σαν ένα άτομο και ο νομοθέτης να δρα σαν επιχειρηματίας κοιτάζοντας ποιών οι επιθυμίες θα αποφέρουν τη μέγιστη ευημερία.
- Για τον Ρωλς όμως ο πραγματικός ορθολογισμός δεν είναι ο ωφελιμισμός αλλά η αρχική θέση και η δικαιοσύνη που θα συμφωνούνταν σε αυτήν. Αυτή η πρωταρχική κατάσταση είναι πιο κοντά στην διαισθητική βεβαιότητα των ανθρώπων.

§6

- Σε αντίθεση με τον ωφελιμισμό λοιπόν, η δικαιοσύνη ως ακριβοδικία είναι δεοντολογική θεωρία (δεοντολογικές είναι όσες δεν είναι τελεολογικές και άρα το αγαθό δεν είναι ξεχωριστό από το ορθό). Πραγματικά, η θεωρία του συμβολαίου λαμβάνει υπ' όψιν τις ορθές ή μη συνεπείς κατά την προσπάθεια κατακτησης του αγαθού. Άλλωστε αυτή η θεωρία σε αντίθεση με τον ωφελιμισμό αυτόματα αποκλείει τις ποιοτικά κακές επιθυμίες. Η αρχή της ισοτιμίας που συμφωνήσαν τα μέρη στην αρχική κατάσταση δεν θα επέτρεπε ποτέ τον περιορισμό των δικαιωμάτων ακόμη και αν αυτό μεγιστοποιούσε την ευημερία (!) μιας κοινωνίας. Τελικώς η μεγαλύτερη διαφορά των δύο θεωριών είναι ο τρόπος που βλέπουν την κοινωνία.

§8

- Για τον Ρωλς η θεωρία του είναι η πιο κοντά στο φυσικό αίσθημα δικαιοσύνης το οποίο δεν είναι τίποτα άλλο απ' το να κατανοούμε τι είναι δίκαιο και τι όχι και να πράττουμε αυτό με βάση κάποιους λόγους. Δηλαδή εάν οι άνθρωποι είχαν μπροστά τους (η αναστοχαστική ισορροπία) όλες τις δυνατές ηθικές εναλλακτικές (τον ωφελιμισμό, την συμβολαιική κτλ) θα χρησιμοποιούσαν την ακριβοδικία. Τελικά για τον Ρωλς αυτό το επιχειρήμα είναι ισχυρό διότι κανείς (ηδη και ο Αριστοτέλης λει) δεν μπορεί να στηρίξει μια θεωρία δικαιοσύνης μόνο σε λογικές αλήθειες χωρίς να βασιστεί και σε ενδεχομενες υποθεσεις και γενικευσεις.

§10

- Επαναλαμβάνει ότι η θεωρία αφορά τη κοινωνική δικαιοσύνη δηλαδή το πως διαρθρώνονται οι θεσμοί (που είναι συστήματα απονομής δικαιωμάτων και υποχρεώσεων τα οποία είναι δημοσία δηλαδή όσοι εμπλεκονται τεκμαίρεται ότι ξέρουν τους κανόνες λειτουργίας τους)
- Στο σύστημα του ο Ρωλς λαμβάνει ως δεδομένο ότι τηρείται η τυπική ισότητα δηλαδή οι θεσμοί τηρούνται απαρεγκλίτα για όλους. Αυτή όμως η τυπική δικαιοσύνη δεν είναι τμήμα της θεωρίας του αφού αφορά στην αμεροληψία των φορέων της εξουσίας και τελικά είναι απλά μια πτυχή του κρατους δικαίου. Αυτό που εξετάζεται είναι ποιες είναι οι αρχές δικαιοσύνης που επηρεάζουν την ίδια την διαμορφωση των θεσμών.

§11

- Διατυπώνονται οι 2 αρχές: α)
ισότητα στις βασικές ελευθερίες (ψηφος, λογος, ιδιοκτησια) β)
ανισότητα πλουτου ή εισοδηματος ή θεσης εξουσιας αλλά μόνο εφόσον i)
δεν παραβιάζεται η πρώτη αρχή (αρα με λεξικογραφική σειρά προηγείται η πρώτη)
ii) οι θέσεις είναι ανοικτές σε όλους

§§12-13

- Αναφορικά με την δεύτερη αρχή: α)
με βάση αυτήν, ανισότητα σημαίνει αυτή τη διανομή που είναι Pareto τελεία (δηλαδή κάθε άλλη διανομή που θα βελτιώνε την διανομή σε κάποιον θα την

χειροτερευε εξ αναγκης σε αλλον και ετσι παντα καποιος θα ηταν χειροτερα
αρα αυτη η παρουμε ειναι η τελεια διανομη β) η ανισοτητα εχει
προκυψει απο το ότι προηγηθηκε μια ισοτητα ευκαιριων (πχ στην
εκπαίδευση) και όχι απλα ευκαιριες για τα ταλεντα. Αν και ακομη και η
φιλελευθερη θεωρια δεν καταφερνει να αποτρεψει πληρως τις συνεπειες
τυχαιων περιστατικων πχ το πλουτο της οικογενειας. Παντως εαν η διανομη
ειναι μεν Pareto τελεια αλλα οι αξιωσεις των πλεον ευνοημενων είναι
υπερβολινες τοτε θα πρεπει να δεχθουμε μια άλλη διανομη οπου οι προσδοκίες
των λιγοτερο ευνοημενων θα ηταν μεγιστοποιημενες. Δηλαδη δεν δινουμε αξια
μονο στην αποδοτικοτητα αλλά και στην μεγιστοποιοηση της προσδοκίας της
τελευταιας ομαδας.

§14

- Το δευτερο μερος της δευτερης αρχης αφορα στο οτι οι βασικες θεσεις και
αξιωματα είναι ανοικτα αρα το ζητημα το γενικο ειναι με ποιον τροπο μπορουν
να διανεμονται ισες ευκαιριες. Αυτό λυνεται ως εξης: στοχος δεν ειναι να
ικανοποιουμε τυχον αναγκες οι επιθυμιες καθενος αλλα να συγκροτηθουν
θεσμοι που να εξασφαλιζουν ότι ολοι θα εχουν ισο μεριδιο στην αρχη. Ουτε
πρεπει να μας ενδιαφερει -οπως τον ωφελιμιστη- ποια θα μπορουσε εκ του
αποτελεσματος να ηταν η διανομη αυτη που θα εξασφαλιζε τη μεγιστη
ωφελεια

§15

- Η θεωρια του Ρωλς λαμβανει ως εννοια μια θεωρια αγαθου κοντα σε αυτη του
Αριστοτελη. Αγαθο ειναι αυτο που θα μας επιτρεψει να πετυχουμε το σχεδιο
ζωης μας που -τεκμαιρεται- οτι ως ορθολογικα οντα εχουμε φτιαξει. Για την
θεωρια αυτη, στοχος της κοινωνικης δικαιοσυνης δεν ειναι να επιτρεψει στους
ανθρωπους να ικανοποιουνται απο την ολοκληρωση του σχεδιου (καθως θα
είναι πολύ γενικο και δυσκολο να εκτιμαται η ευτυχια ετσι) αλλα πιστευει οτι
θα αρκουσε για τους ανθρωπους να τους εξασφαλισει ένα μινημουμ
"πρωταρχικων δικαιωματος". Αυτά είναι οσα τεκμαιρονται οτι οι ανθρωποι
θα χρειαζονταν οπωσδηποτε για την εκτελεση του σχεδιου (δικαιωματα,
ελευθεριες και πλουτος κατα τον Ρωλς)

§17

- Στο σύστημα του ο Ρωλς πιστεύει ότι οι αυθαιρεσίες της τύχης σχετικά με την διανομή τυχερών προικοδοτήσεων είναι καλή καθότι και οι ευνοημένοι μπορούν να λαμβάνουν περισσότερα αλλά μόνο υπό τη προϋπόθεση ότι θα ευνοούνται και οι λιγότερο ευνοημένοι

§ 18

- Οι δύο αρχές και άρα η δικαιοσύνη ως ακριβοδικία τελικώς γεννά υποχρεώσεις. Αυτές οι υποχρεώσεις γεννώνται πιο ειδικά από τους ίδιους τους θεσμούς και ειδικότερα για όσους καταλαμβάνουν μια θέση ή ένα αξίωμα. Οι υποχρεώσεις αυτές δεν είναι ηθικές αλλά αφορούν στο περιεχόμενο των θεσμών, είναι θεσμικές δηλαδή

§19

- Πέραν των υποχρεώσεων που εγκαθιδρύουν οι θεσμοί υπάρχουν και τα φυσικά καθήκοντα όπως το να βοηθάμε κάποιον τρίτο αλλά κυρίως το καθήκον στη δικαιοσύνη δηλαδή να τηρούμε τους θεσμούς. Όλα αυτά τα φυσικά καθήκοντα διαφέρουν από άλλες πράξεις πχ τον ηρωισμό επειδή προϋποθέτουν ότι η έκθεση μας στο κίνδυνο είναι περιορισμένη.

§20

- Ήρθε τώρα η ώρα να παρουσιαστεί το γιατί τελικώς οι 2 αρχές δεν φαίνονται μόνο διαισθητικά εύλογες αλλά και απολύτως φυσιολογικές στο πλαίσιο αυτής της συμβολαιϊκής θεωρίας. Ο Ρωλς πιστεύει ότι οι ψυχολογία των μερών όσο και το ότι δεν είναι γνωστό ακόμη το status quo τους θα τους οδηγούσε με βεβαιότητα σε αυτές τις 2 αρχές.

§21

- Επαναλαμβάνονται οι 2 αρχές (α) ισότητα δικαιωμάτων και ιδίως ελευθερίας β) αρχή διαφοράς αλλά με δεδομένη μια ισότητα ευκαιριών) Για τον Ρωλς αυτές οι 2 αρχές είναι πιο κοντά σε αυτό που θα επέλεγαν τα άτομα στην πρωταρχική τους θέση από όλες τις άλλες θεωρίες δικαιοσύνης αφού στην πρωταρχική θέση τα άτομα ενδιαφέρονται κατ' αυτόν για ισότητα ελευθερίας και όσο το δυνατόν σμίκρυνση επίδρασης της τύχης

- Η ανωτερότητα των 2 αρχών δεν είναι απλώς αποτελέσματα της διαισθητικής δικαιοσύνης αλλά αποτέλεσμα μιας έλλογης σύγκρισης άλλων εναλλακτικών

§22

- Ο Ρωλς επαναλαμβάνοντας τον Χιουμ τονίζει ότι το πρόβλημα της δικαιοσύνης και η ανάγκη για μια ηθική θεωρία προκαλείται επειδή α) υπάρχουν διαφορετικές υποκειμενικές συνθήκες, δηλαδή κάθε ένας ακολουθεί ένα διαφορετικό σχέδιο ζωής και β) υπάρχει αντικειμενική σπάνη πόρων για να μπορούν να εκπληρωθούν ταυτόχρονα όλα τα σχέδια
- Η συμβολαϊκή θεωρία δέχεται ως δεδομένη α) την άγνοια για το status quo β) την έλλειψη θέλησης αρωγής και αλληλεγγύης γ) την πλήρη υποστήριξη του ατομικού σχεδίου ζωής από καθένα κοινωνό

§23

- Εξηγείται ότι για να ορισθεί ευλόγως το αγαθό θα πρέπει να εντοπισθούν αρχές αφού αυτές τελικώς λύνουν οριστικά το πρόβλημα της δικαιοσύνης. Επιπρόσθετα, αυτές οι αρχές έχουν τα ακόλουθα χαρακτηριστικά: α) είναι γενικές δηλαδή δεν χρειάζεται αναφορά σε συγκεκριμένες ιδιότητες ούτε και -φυσικά- αναφορά σε συγκεκριμένα πρόσωπα (το Θεό ή άλλο) β) είναι καθολικές δηλαδή μπορούν δηλαδή να εφαρμοσθούν και να ακολουθηθούν από όλα τα άτομα υπό την ιδιότητά τους ως ηθικά όντα γ) είναι δημόσιες με την έννοια ότι πρέπει να είναι αρχές που όλα τα άτομα να μπορούσαν να συμφωνήσουν σε μια πρωταρχική θέση δ) προτείνουν κάποια διάταξη για τα αντικρουόμενα συμφέροντα και μάλιστα λογική (δηλαδή η μέθοδος προτεραιότητας των ανταπαιτήσεων των κοινωνιών να μην προκαλεί αντιφάσεις) ε) έχουν μια τελικότητα δηλαδή οι κοινωνοί ξέρουν ότι οι αρχές αυτές επιβάλλουν μια ηθική συλλογιστική που αξιολογεί τα συμφέροντά τους σε πρώτο και τελευταίο βαθμό

§24

- Το πέπλο της αγνοίας, το οποίο θεωρεί δεδομένη την άγνοια για το status, άγνοια για τις λεπτομέρειες του σχεδίου ζωής αλλά και άγνοια για το αγαθό βοηθά στην κατανόηση της πρωταρχικής θέσης: η πρωταρχική θέση δεν είναι μια συνέλευση που έγινε σε κάποιο χρόνο ή που θα μπορούσε να γίνει αλλά μια

συνθήκη, μια περίπτωση που θα οδηγούσε ξανά και ξανά στην υιοθέτηση αυτών των 2 αρχών.

- Ο λόγος που η θεωρία του πέπλου υπολαμβάνει μια άγνοια γνώσης ως αναγκαία και δεν θεωρεί ότι τα μέρη έχουν πλήρη γνώση είναι κατ' αρχήν λόγος απλότητας. Πρέπει, για να κτισθεί μια θεωρία δικαιοσύνης, να κτισθεί μια ομοφωνία, μια συναίνεση γύρω από την θεωρία του αγαθού ή της δικαιοσύνης. Αυτό δεν μπορεί να γίνει παρά μόνο όταν τα μέρη δεν ξέρουν επί της ουσίας το εάν θα επιτύχουν ή όχι. Δηλαδή αυτή η προϋπόθεση διορθώνει τυχόν αλλοιώσεις που θα προκαλούνταν από τη πλήρη θεωρητική γνώση των μερών. Άλλωστε, η αφαιρετικότητα αυτή γίνεται και για λόγους συγκρισιμότητας της αποτελεσματικότητας της ίδιας της θεωρίας αφού μια θεωρία μπορεί να κριθεί μόνο αν ληφθούν υπ' όψιν εκείνα τα γενικά στοιχεία που δεν υπερβαίνουν τις δυνατότητες της δημόσιας αντίληψης της δικαιοσύνης

§25

- Λαμβάνουμε ως δεδομένο ότι τα μέρη ενώ μεν δεν γνωρίζουν το αγαθό αλλά μόνο κάποια βασικά του σχεδίου της ζωής τους εντούτοις μπορούν να καταλήξουν στις 2 αρχές ως έλλογα όντα (δηλαδή που μπορούν να ιεραρχήσουν ανάγκες ανάλογα με το εάν αυτές βοηθούν στην εκπλήρωση του σχεδίου της ζωής τους)
- Η θεωρία θεωρεί ότι κάποια πράγματα υπάρχουν και κάποια δεν υπάρχουν: α) υπάρχει η ορθολογικότητα η οποία επιτρέπει το να θέλουμε να αποκτήσουμε το μέγιστο για εμάς β) δεν υπάρχει φθόνος ώστε δεν μας ενδιαφέρει πόσο θα αποκτήσουν οι άλλοι γ) υπάρχει η αντίληψη της δικαιοσύνης που επιτρέπει στα μέρη να είναι βέβαιοι ότι η συμφωνία και το περιεχόμενο των αρχών θα τηρηθεί
- Επαναλαμβάνεται ότι η πρωταρχική θέση είναι μια θέση που προσπαθεί – συνδυάζοντας την φύσει ορθολογικότητα με την θεωρία του πέπλου αγνοίας – να φτάσει σε ένα εύλογο και ηθικά ικανοποιητικό αποτέλεσμα. Οι 2 αρχές είναι για το Ρωλς η τέλεια ηθική εκκίνηση που θα μπορούσαμε να δημιουργήσουμε. Και αυτές οι αρχές δεν θα μπορούσαν να στερούνται νοήματος εφόσον τα ίδια τα μέρη θα φοβούνταν να αυθαιρετήσουν εφόσον δεν θα ήξεραν αν αυτό τους ευνοούσε τελικώς ή όχι

§26

- Για τον Ρωλς οι 2 αρχές θα έρθουν με φυσικό τρόπο στο μυαλό των κοινωνιών αφού τελικώς όλοι καταλαβαίνουν ότι για την εξυπηρέτηση των συμφερόντων τους χρειάζεται προστασία της ελευθερίας τους
- Οι 2 αρχές υιοθετούνται σε σχέση και με άλλες θεωρίες (και ιδίως αυτή του ωφελιμισμού) με βάση το κανόνα του maximin: επιλέγεται εκείνη η θεωρία που θα έχει το πιο ήπιο χειρότερο ενδεχόμενο και εδώ παίρνει τη μορφή ότι η διανομή πρέπει να είναι τέτοια ώστε οι λιγότερο ευνοημένοι να ωφεληθούν όσο το δυνατόν περισσότερο. Ο Ρωλς είναι βέβαιος ότι η θεωρία του εξασφαλίζει το καλύτερο κοινωνικό maximin σε σχέση τις άλλες θεωρίες (αυτό θα φανεί παρακάτω)
- Η θεωρία υπολαμβάνει κάποιες γενικές γνώσεις για τον άνθρωπο και τους θεσμούς ως δεδομένες και αυτό διότι σε αντίθετη περίπτωση θα κατασκευαζόταν μια ηθική θεωρία με βάση το πώς θα σκέφτονταν μια θεϊκή οντότητα

§27

- Η θεωρία αυτή οδηγεί αναπόφευκτα στην υιοθέτηση της μέσης ωφελιμότητας δηλαδή στο ότι τα μέρη στην αρχική κατάσταση αυτό που πράγματι επιδιώκουν δεν θα είναι η μεγιστοποίηση του δικού τους οφέλους (αφού δεν ξέρουν σε ποια κατάσταση θα βρεθούν) αλλά της μέσης ευζωίας.

§28

- Η θεωρία αποδοχής των 2 αρχών είναι βέβαιη, με βάση το Ρώλς, και με βάση τη θεωρία της επιλογής υπό αβεβαιότητα όπως αυτή καταστρώνεται από θεωρητικούς των πιθανοτήτων όπως ο Laplace
- Ο Ρωλς αντιμετωπίζει και το πρόβλημα ότι ενώ όλοι ενδιαφέρονται στην πρωταρχική κατάσταση για τα πρωταρχικά αγαθά τελικώς δεν έχουν όλοι το ίδιο σχέδιο ζωής και έτσι η αρχή της μέσης ωφελιμότητας μπορεί να είναι τελικά αντιφατική. Επιμένει τότε ότι τα μέρη γνωρίζουν ότι και τυχόν διαφοροποιήσεις δεν είναι τίποτα άλλο παρά αποτέλεσμα της ίδιας αυτής αρχής της μέσης ωφελιμότητας. Προϋποθέτει εδώ ότι τα μέρη έχουν και κάποιες «ενοποιημένες προσδοκίες» (βλέπουν τυχόν ανισότητες ως αναγκαίο αποτέλεσμα της αρχής της μέσης ωφελιμότητας-τελικώς τυχόν

διαφοροποιήσεις αντανακλούν την κοινή ανάγκη να είναι όλοι χρήστες της αρχικής μέσης ωφελιμότητας)

- Τελικώς στην θεωρία των 2 αρχών, τα πρόσωπα είναι, όπως χαρακτηριστικά τα αποκαλεί ο ίδιος, και γυμνά και καθορισμένα: καθορισμένα γιατί ξέρουν ότι επιδιώκουν συμφέροντα υψηλότερης τάξης και ότι στην αρχική θέση οι βασικές ελευθερίες είναι αυτές που μπορούν να τα εξασφαλίσουν αλλά και γυμνά επειδή τελικώς καταλαβαίνουν ότι αυτή ακριβώς η αντίληψη του αγαθού που υιοθετούν μπορεί να οδηγήσει σε κάποιες ανισότητες.

§29

- Οι 2 αρχές είναι πιθανότερο να υιοθετηθούν και επειδή έχουν ένα χαρακτήρα τελικό (τα μέρη ξέρουν ότι αυτή θα είναι η μονή συμφωνία για την κοινωνική δομή) και ότι τελικώς αυτές απαιτούν λιγότερη ταύτιση με ξένα συμφέροντα σε σχέση με τον ωφελιμισμό. Επίσης έτσι όπως είναι δομημένη η θεωρία (ισα δικαιώματα με αρχή διαφοράς που όμως τυχόν φυσικές τυχαίες λειτουργούν ως κοινωνικό κεφάλαιο) η θεωρία προωθεί περισσότερο τον αυτοσεβασμό αφού ο ωφελιμισμός θεωρεί ότι οι λιγότερο ευνοημένοι θα θεωρηθούν ηθικώς αναγκαία την ανισότητα και αυτό είναι πολύ πιθανό να βλαψεί την εικόνα που έχουμε για τον εαυτό μας
- Επαναλαμβάνεται ότι οι 2 αρχές θα επιλεγόνταν από τις εγκριτές εκτιμήσεις που θα κανάμε σε κατάσταση αναστοχαστικής ισορροπίας

§30

- Και οι ίδιοι οι ωφελιμιστές ξέρουν ότι ποτέ η θεωρία δεν θα μπορούσε να υιοθετηθεί σε κάποια πρωταρχική θέση αλλά μόνο υπό το πρίσμα της θεωρίας του αμερόληπτου παρατηρητή
- Ο αμερόληπτος παρατηρητής θεωρείται ως υποθετικό όν που έχει τις απαραίτητες πληροφορίες και γνώσεις για να αξιολογήσει τις προσδοκίες όλων και τελικώς να αποφασίσει το μεγαλύτερο άθροισμα ευτυχίας από αυτές. Επισημαίνεται πάλι ότι ο ωφελιμισμός παραβλέπει πως οι προσδοκίες είναι εξατομικευμένες και δημιουργεί ένα κοινό, συλλογικό σύστημα επιθυμιών. Έτσι, για τον Ρωλς ο ωφελιμισμός επίσης αγνοεί ένα βασικό χαρακτηριστικό ότι δεν μπορεί να υπαρξει θέμα δικαιοσύνης όταν δεν υπάρχουν αντικρουόμενα συμφέροντα κάτι που το υπονοεί ρητώς ο αντινειμενικός παρατηρητής. Έτσι, άλλο αυτή η κακώς εννοούμενη απροσωπία και άλλο η

αμεροληψία που κατά τον Ρώλς επιτυγχάνεται με την αδιαφορία που έχουν τα μέρη στην πρωτάρχηκη θέση και που τα οδηγεί στις 2 αρχές.

§31

- Ακολουθεί από εδώ και εξής μια πρακτική εφαρμογή της θεωρίας των 2 αρχών στους θεσμούς
- Τα μέρη μετά την αρχική συμφωνία περί των 2 αρχών θεωρούνται ότι απομακρύνονται ώστε να σχεδιάσουν θεσμούς επ' αυτών. Υποτίθεται η συγκροτήση μιας συντακτικής συνέλευσης και έπεται η νομοθετική διαδικασία

§33

- Για τον Ρώλς οι 2 αρχές θα προτιμούνταν και για τον επιπρόσθετο λόγο ότι ακόμη και ως πατερναλιστικό όν που ενδιαφέρεται για την επόμενη γενιά, ο άνθρωπος στην πρωταρχική κατάσταση λόγω και των μειωμένων γνώσεων, το μόνο που θα ήθελε είναι να εξασφαλίσει στο παιδί του ίσες ελευθερίες

§34

- Στην θεωρία της δικαιοσύνης ως ακριβοδικία πετυχαίνεται και ηθική όσο και θρησκευτική ίση ελευθερία. Επίσης, τυχόν περιορισμοί μπορούν να δικαιολογηθούν μόνο όταν το επιβάλλει η τήρηση της δημόσιας τάξης. Αυτό σημαίνει μόνο όταν με βάση όσο γίνεται πιο αποδεκτές αρχές στο κοινό νου ή στην ιστορική και πολιτική εμπειρία μας (και όχι για λόγους πίστης), περιορίζονται κάποιες ελευθερίες

§35

- Αναφορικά με το ζήτημα του πώς πρέπει να συμπεριφερόμαστε απέναντι σε όσους δεν είναι ανεκτικοί με εμάς, το ζήτημα λύνεται με το να υποχρεώνονται να σέβονται οι δύο αρχές δικαιοσύνης. Αυτό είναι αποτέλεσμα της έμφυτης τάσης μας για αυτοσυντήρηση. Εάν σέβονται τις 2 αρχές αλλά και πάλι το Σύνταγμα κινδυνεύει, μπορεί να υποχρεωθούν να σέβονται και τα θεμελιώδη δικαιώματα. Δηλαδή σε κάθε περίπτωση, ο περιορισμός των ελευθεριών είναι εξαιρετικός και ποτέ δεν γίνεται στη βάση του επιχειρήματος ότι έτσι μεγιστοποιείται η ελευθερία κάποιων. Στην ακριβοδικία δεν δικαιολογείται ποτέ η μεγιστοποίηση απλά φροντίζει να εξασφαλιστεί η ίση ελευθερία.

- Το επιχείρημα πίσω από την ακριβοδικία είναι ότι τα άτομα γνωρίζουν ότι υπάρχουν αντιθέσεις που δεν μπορούν να ξεπεραστούν ποτέ οριστικά αλλά το λύνουν με μια μίνιμουμ συμφωνία

§36

- Σε πρακτικό επίπεδο, η θεωρία προσταζει (με τη μορφή δικαιωμάτων παρεχομένων απο το Σ) μια ισότητα πολιτικής ελευθερίας και αυτό σημαίνει ότι ο καθένας πρέπει να είναι σε θέση να πληροφορείται για τη δημόσια ζωή και να μπορεί να εκλεγεί σε κάποιο αξίωμα. Αυτό μπορεί να σημαίνει και κάποιους περιορισμούς στους πιο προνομιούχους (πχ ορια στις χορηγίες στα κόμματα) αφού αλλιώς οι αλλοιώσεις και οι ανισοροπίες θα είναι αναπόφευκτες

§37

- Ακόμη και αν δεχόμασταν ότι κάποιοι σοφότεροι θα ήταν πιο αποτελεσματικό να έχουν πολλαπλές ψήφους αυτό θα είχε καταστροφικές συνέπειες και για τον αυτοσεβασμό και για την ανάπτυξη των ηθικών ικανοτήτων αλλά και για το πως βλέπει ένας λιγότερο ευνοημένος τους συμπολίτες του

§38

- Επιπρόσθετα, δεν αρκεί απλώς ένα Σύνταγμα αλλά πρωτίστως ένα Κράτος δικαίου. Αυτό ανταναικλάται στη συγκρότηση αμερόληπτων δικαστηρίων, στην επιβολή νομικών καθηκόντων τα οποία όμως να είναι αντικειμενικώς εκτελεστά απο τους πολίτες («το πρέπει προϋποθέτει το μπορώ» λέει ο Ρωλς), στην επαρκή αποδεικτική διαδικασία, στην συνέπεια της νομολογίας, στην λελογισμένη χρήση της επιείκειας, στην τήρηση απο τον νομοθέτη όλων των αρχών του *nullum crimen...*, στην ύπαρξη αποτελεσματικών ποινικών μηχανισμών. Όλα αυτά δίνουν την αίσθηση μιας ευτεταγμένης κοινωνίας όπου ακόμη και η ποινή είναι υπέρ της ελευθερίας (γι αυτό και εξυπακούεται ότι θα το σύστημα θα υιοθετεί την αρχή της υπαιτιότητας) και όχι υπέρ του κολασμού

§39

- Εδώ θα εξηγήθει γιατί οι 2 αρχές έχουν λεξικογραφική διάταξη ή άλλως γιατί η ελευθερίες προηγούνται της αρχής της διαφοράς.

- Υπενθυμίζεται ο κανόνας προτεραιότητας: ο κανόνας της πρώτης αρχής σημαίνει ότι κάθε ένας έχει για τον εαυτό του ένα απαραβίαστο σύμπλεγμα βασικών ελευθεριών. Κάθε μείωση και περιορισμός ελευθερίας θα γίνεται αποδεκτό μόνο εαν τελικώς ευνοεί το συνολικό σύστημα ελευθεριών

§40

- Εδώ θα επιχειρηθεί η προσέγγιση της εδώ θεωρίας με τον Κάντ
- Οι 2 αρχές είναι με καντιανούς όρους κατηγορικές προσταγές. Τέτοιες είναι κάποιες αρχές, προσταγές συμπεριφοράς που αφορούν τα άτομα όχι επειδή έχουν κάποιες επιθυμίες ή σχέδια αλλά εκ μόνου του λόγου ότι είναι ορθολογικά όντα. Έτσι και εδώ, θεωρείται ότι τα άτομα θα εφάρμοζαν τις 2 αρχές όχι επειδή έχουν κάποιες συγκεκριμένες επιθυμίες αλλά επειδή είναι έλλογα όντα.
- Επίσης, ένας ακόμη σύνδεσμος με την καντιανή θεωρία είναι ότι όπως για τον Κάντ το άτομο ως έλλογο και αυτόνομο ον θα επελεγε αρχές όσο γίνεται πιο κοντα στην ελευθερία και την ισότητα, έτσι και αυτή η θεωρία υιοθετεί την θέση ότι τα άτομα εμφανίζουν αδιαφορία, δηλαδή η πρωταρχική θέση είναι για αυτά μια ευκαιρία ικανοποίησης του ατομικού τους σχεδίου και μόνο και ότι αποδέχονται ένα μίνιμουμ ελευθερίας για να μην υπάρχουν ανισορροπίες. Τελικώς, το να πράττουμε το δίκαιο δεν είναι τίποτα άλλο παρά έκφραση του πόσο ορθολογικά όντα μπορούμε να είμαστε

§42

- Η δικαιοσύνη ως ακριβοδικία επιβάλλει και την δίκαιη συγκρότηση των οικονομικών θεσμών (θέματα αποταμίευσης, μέσων παραγωγής, φορολογίας)
- Το δίκαιο πρέπει να φροντίζει και τις ανωμαλίες που προκαλούνται από το «δημόσιο αγαθό» (πχ η συμπεριφορά του λαθρεπιβάτη) αλλά και από ανωμαλίες που δεν μπορεί να εξαλείψει η αγορά (πχ κάποια προϊόντα που είναι εις βάρος του περιβάλλοντος και έτσι παράγονται κάτω από το οριακό κοινωνικό τους κόστος). Έτσι, ένα σύστημα ήπιων ποινών που τιμωρεί όσους δεν είναι πρόθυμοι να συνεισφέρουν το μερίδιό τους στα δημόσια αγαθά, εξασφαλίζει τη σταθερότητα της κοινωνικής συνεργασίας
- Αν και δεν αποκλείει και την αποτελεσματικότητα ενός σοσιαλιστικού συστήματος, ο Ρωλς θεωρεί ότι ένα σύστημα αγοράς λειτουργεί πιο αποδοτικά εφόσον και λειτουργεί εγγύτερα στις βασικές ελευθερίες αλλά και τελικώς με

μια ήπια επέμβαση και μικρό κρατικό επεμβατισμό (σε θέματα επιτοκίου, επενδύσεων) μπορεί να εξασφαλιστεί πετυχαίνεται δικαιότερο αποτέλεσμα

§43

- Πέραν της προστασίας των βασικών ελευθεριών, οι θεσμοί πρέπει να φροντίζουν και την δίκαιη εξασφάλιση στα διανεμητικά μερίδια σε πόρους και εισόδημα γενικά . Το θέμα της διανεμητικής δικαιοσύνης φροντίζει την αποφυγή συγκέντρωσης πλούτου. Όπως χαρακτηριστικά λέει ο Ρωλς, «η άνιση κληρονομιά πλούτου, δεν είναι περισσότερο άδικη από την άνιση κληρονομιά ευφυΐας». Άρα και τα πρώτα πρέπει να περιορίζονται έτσι όπως περιορίζεται γενικά η αρχή της διαφοράς. Και επαναλαμβάνεται όλα αυτά γίνονται όχι με μια ωφελιμιστική προσέγγιση μεγιστοποίησης οφέλους αλλά χάριν της διατήρησης ενός δίκαιου θεσμικού υποβάθρου. Η κατάλληλη φορολογία είναι το σημαντικότερο όπλο της Κυβέρνησης γι' αυτό το σκοπό

§44

- Η θεωρία πρέπει να έχει και μια άλλη υλική διάσταση και αυτή είναι η αρχή της αποταμίευσης: τα μέρη επειδή έχουν άγνοια για το status τους αλλά ταυτόχρονα θέλουν να εξασφαλίσουν το καλύτερο δυνατό για τους δικούς τους απογόνους θα οδηγηθούν σε μια δίκαιη αρχή αποταμίευσης. Έτσι, θα εξασφαλίζεται απο γενιά σε γενιά μια όσο γίνεται προοδευτική ανάπτυξη εργαλείων και μέσων, αλλά και πνευματικής καλλιέργειας. Τελικά η αποταμίευση είναι όττι θα ήθελαν να είχαν κάνει οι επόμενοι γι' αυτούς
- Η αρχή αποταμίευσης είναι μια χαρακτηριστική περίπτωση του πως εξελίσσεται σε στάδια η θεωρία αυτή. Τα μέρη που ακολουθούν αυτούθς της πρωταρχικής θέσης, έχουν καθήκον διαφύλαξης των θεσμών και η αποταμίευση είναι ένας απο αυτούς τους τρόπους

§48

- Πάλι αναφορικά με την οικονομική δικαιοσύνη, τα διανεμητικά μερίδια που αποκτά ο κάθε ένας δεν επικαλούνται ούτε ανταποκρίνονται στην ηθική αξιοσύνη καθενός. Η δικαιοσύνη ως ακριβοδικία δεν αποβλέπει σε αυτήν. Αυτό που αποβλέπει είναι να εξασφαλίσει σε καθένα μια κατάσταση αρχικής θέσης και να προσδώσει στο καθένα το μερίδιο που αντιστοιχεί στην αρχή της διαφοράς και στην ξεχωριστή προσπάθειά του. Αυτό που απλά υποθέτουν οι

δύο αρχές είναι ότι όλοι πρέπει να έχουν ένα μίνιμουμ ηθικής αξίας αφού όλοι απαιτούν από τους ίδιους και από τους άλλους την τήρηση των 2 αρχών. Άρα, για τον Ρωλς, η διανεμητική δικαιοσύνη δεν έχει ηθική βάση

- Πιο καθαρά, ο Ρώλς υποστηρίζει ότι στην πρωταρχική θέση τα μέρη δεν θα συμφωνούσαν ποτέ στην υιοθέτηση των αρχών με βάση την ηθική αρετή του καθενός. Αντιθέτως, οι θεμιτές προσδοκίες τους αφορούν στην διατήρηση των δίκαιων οικονομικών θεσμών

§49

- Επιχειρηματολογώντας για την πειστική δύναμη της αρχής της διαφοράς, ο Ρωλς επισημαίνει ότι του φαίνεται λογική και υπό την έννοια ότι στην αρχική θέση, τα μέρη θα θεωρούσαν το κοινό συμφέρον, που μεταφράζεται ως προστασία των λιγότερο ευνοημένων, ως αναγκαία πολιτική συνθήκη

§50

- Εξηγείται ότι η θεωρία αυτή δεν διακρίνεται μόνο από τον ωφελιμισμό αλλά και από την τελειοκρατία διότι στόχος δεν είναι οι βασικές ελευθερίες να δίνονται για κάποιον σκοπό αλλά για όποιον θέλουν τα μέρη και ούτε προωθείται ένα είδους «πρότυπο αριστείας»
- Για να υπάρξει θεωρία τελειοκρατίας πρέπει να υποτεθεί ότι υπάρχουν και άτομα που θεωρούν φυσικό καθήκον να διαμορφώνουν την προσωπικότητα κατά ένα συγκεκριμένο τρόπο. Αυτό όμως απορρίπτεται από αυτήν την θεωρία. Αρκεί που τα άτομα είναι έλλογα και με αίσθημα δικαιοσύνης. Ο λόγος είναι ότι η τελειοκρατία καταλήγει αναπόφευκτα σε άνισα δικαιώματα αφού τελικώς μεγαλύτερη αριστεία παράγεται από τους πιο ταλαντούχους

§51

- Εδώ εξηγείται όχι πως πρέπει να συγκροτούνται οι θεσμοί για να διατηρούνται οι 2 αρχές αλλά η ατομική μας δράση. Καταλήγει ότι το πιο επωφελές και αποτελεσματικό θα ήταν να συμφωνηθεί ένα καθήκον αλληλοσεβασμού και αλληλοβοήθειας

§52

- Εδώ, γίνονται κάποιες εισαγωγικές παρατηρήσεις για να προσεγγιστεί η αρχή της ακροβοδικίας. Δηλαδή εάν είναι να την χρησιμοποιούμε με ποιον τρόπο

μπορούμε να την καταλάβουμε καλύτερα και να την ενσωματώσουμε στις πράξεις μας;

- Ο Ρωλς επισημαίνει ότι τα μέρη θα προβαίνουν σε καλόπιστες υποσχέσεις τις οποίες και θα τηρούν. Ξέροντας ότι ήδη έχουν συμφωνήσει στις 2 αρχές δικαιοσύνης και γνωρίζοντας ότι ο καθένας έχει ένα άισθημα δικαιοσύνης θα προβαίνουν σε υποσχέσεις με στόχο την διατήρηση της δικαιοσύνης ως ακριβοδικία

§53

- Πρώτα, πάλι μια διευκρίνιση: η θεωρία του Ρωλς διεκδικεί τα πρωτεία σε σχέση με άλλες θεωρίες εφόσον φαίνεται πιο έυλογο να είχε αυτή συμφωνηθεί σε μια υποτιθέμενη πρωταρχική θέση. Η πρωταρχική θέση είναι η ιδανική βάση για μια θεωρία διότι ενσωματώνει όλες τις προϋποθέσεις επι των οποίων θα πρέπει να εξαχθούν οι βασικές αρχές
- Αναφορικά με το απο ποιο όριο αδικίας των ίδιων των θεσμών και έπειτα δικαιολογείται η πολιτική ανυπακοή.

§54

- Πρώτον η ίδια η αρχή της πλειοψηφίας μπορεί να φαίνεται σε κάποιον λόγος ανυπακοής αλλά αυτό είναι στο πλαίσιο του συμβιβασμού για την ίδια την διατήρηση των θεσμών. Όπως και στην πρωταρχική θέση τα μέρη εγκαταλείπουν την ανέξοδη ικανοποίηση του εγωισμού και συμβιβάζονται σε κάποιες αρχές, έτσι και η πλειοψηφία είναι ένας συμβιβασμός τελικά που επιβάλλει ο ίδιος ο ανθρώπινος βίος εφόσον δεν φτάνει στην παραβίαση θεμελιωδών δικαιωμάτων
- Σημαντικό είναι το Σ να προβλέπει μια όσο το δυνατόν πιο ολοκληρωμένη και συλλογική διαδικασία ψήφισης νόμων ώστε να περιορίζεται το ενδεχόμενο άδικων νόμων

§55

- Αναφορικά με το ζήτημα της πολιτικής ανυπακοής, το ορίζει όχι ως κάτι τακτικό αλλά κάτι συμπτωματικό, που προϋποθέτει μια άμεση ή και έμμεση διαμαρτυρία για το νόμο και όχι ως κάτι ενάντια στο σύστημα ή το πολίτευμα
- Αυτό που επικαλείται δεν είναι μια προσδωπική ηθική αλλά την καταφανή παραβίαση των αρχών της δικαιοσύνης

- Πρέπει να είναι δημόσια και μη βίαιη (αν καταστεί η ίδια απειλή θα χάσει τη νομιμοποιητική της βάση)

§57

- Η πολιτική ανυπακοή πρέπει να γίνει σεβαστή εφόσον ο φορέας της φροντίσει να την εκδηλώσει υπό 3 όρους: α) να πρόκειται για μια κατάφωρη παραβίαση των ίσων ελευθεριών β) να έχει καταστεί σαφές ότι τα νόμιμα μέσα έχουν εξαντληθεί ή ότι δεν έχουν καμία αποτελεσματικότητα γ) η άσκηση της δεν γίνεται σε χρόνο και έκταση όπου θα μπορούσε να έχει καταστροφικές συνέπειες για την έννομη τάξη (αυτοπεριορισμός, μη καταχρηστική άσκηση)

§58

- Για τον Ρωλς, η πρωταρχική θέση (έλλειψη πληροφοριών για ισχύ, γνώση μόνο όσων χρειάζονται για την λήψη ορθολογικών επιλογών, ακυρωση τυχειότητας) μπορεί να εφαρμοστεί και στα κράτη. Άλλωστε και το διεθνές δίκαιο βασίζεται ως επί το πλείστον στην αρχή της αυτοδιάθεσης των λαών και της αυτονομίας και της αυτοάμυνας. Ως εκ τούτου κάθε πόλεμος που αντιστρατεύεται αυτές τις αρχές (πχ όταν γίνεται για ισχύ, υπερηφάνια) μπορεί να ενεργοποιήσει το δικαίωμα αντίρρησης

§59

- Για τις αρχές της διακιοσύνης και την πολιτική ανυπακοή (σελ 446): « το να αρνηθεί κανείς τη δικαιοσύνη στον άλλον ισοδυναμεί είτε με άρνηση να τον αναγνωρίσει ως ίσο είτε με την εκδήλωση της ετοιμότητάς μας να εκμεταλλευτούμε την φυσική τυχειότητα προς οφελός μας. Και στις δύο περιπτώσεις αυτό σημαίνει πρόσκληση σε υποταγή ή αντίσταση. Η υποταγή εκτρέφει την περιφρόνηση όσων αδικούν, ενώ η αντίσταση διαρρηγνύει τους δεσμούς της κοινότητας
- Ο Ρωλς προϋποθέτει ότι τα άτομα θα έχουν ευθύνη να ελέγξουν κατα πόσο πράγματι συντρέχουν οι προϋποθέσεις για μια δικαιολογημένη πολιτική ανυπακοή. Είναι μια άλλη απόδειξη ότι απαιτεί απο τα άτομα όχι μόνο αυτονομία αλλά και υπευθυνότητα. Έτσι, ενώ θεωρεί ότι η έλλειψη μιας ύπατης αυθεντίας είναι πρόοδος, απαιτεί σύνεση απο όλους και μια πίστη στην διατήρηση της κοινής αντίληψης για δικαιοσύνη. Αυτή είναι η μόνη προϋπόθεση για την διατήρηση της ίδιας της δημοκρατίας

§60

- Εδώ ο Ρωλς κάνει μια διάκριση που θα χρησιμοποιήσει στη συνέχεια ανάμεσα στο αγαθό με ισχνή έννοια και στο αγαθό με πλήρη έννοια
- Το Πρώτο είναι επι της ουσίας ο τρόπος που πλέον δικαιολογούμε τις 2 αρχές: πιο ειδικά, ο Ρωλς θεωρεί ότι τα άτομα θα συμφωνούσαν στις βασικές ελευθερίες διότι με βάση την ελλιπή τους γνώση αυτό θα ήταν το πιο ορθολογικό πράγμα να κάνουν. Αυτό σημαίνει ότι όλοι εμφορούνται από ένα αίσθημα δικαιοσύνης και αυτό το λέει ορθό. Το να ακολουθούν το ορθό (το αίσθημα τους) προτάσσεται του αγαθού (των βασικών ελευθεριών)
- Το δεύτερο χρειάζεται για να εξηγήσει πράξεις η οποίες βάνουν πέραν του αναγκαίου μέτρου που τάσσει η ίδια η ανάγκη συντήρησης των δίκαιων θεσμών. Ο Ρωλς θα το χρησιμοποιήσει για να εξηγήσει πράξεις που φαίνονται να έχουν την φύση μιας ηθικής αρετής (πχ αγαθοεργίες)

§61

- Ορισμός αγαθού (πιο ξεκάθαρος): αγαθό είναι αυτό το αντικείμενο/ικανότητα/ ρόλος που έχει όσες ιδιότητες θα ήθελε ένας ορθολογικός άνθρωπος να έχει ώστε να το χρησιμοποιήσει στο σχέδιο ζωής του. Η ορθολογικότητα μπορεί να απαιτεί να υιοθετήσουμε πολλαπλές οπτικές γωνίες: πχ όταν λέμε (αγαθο)καλό μάτι είναι εκείνο που έχει τις ιδιότητες που θα θέλαμε εμεις ορθολογικά να έχει. Το αγαθό μπορεί να μην έχει και ηθική κρίση (πχ ένας δολοφόνος μπορεί να είναι καλός εαν μπορεί να κάνει τη δουλειά του καλά). Η πρόκληση για τον Ρωλς είναι να συνδέσει πιο μετά την ορθολογικότητα αυτή του αγαθού (τις αναγκαίες ιδιότητες) με τις ηθικές αρετές

§62

- Παρενθετικά τονίζει ότι το αγαθό ως λέξη που φέρει κάποιο νόημα έχει ένα αναλλοίωτο, σταθερό περιεχόμενο που είναι φυσικά αυτό που θα πράτταμε αν ήμασταν ορθολογικοί. Οι ιδιότητες που περιγράφει αλλάζουν κάθε φορά ανάλογας του τι περιγράφεται αλλά πίσω από τις ιδιότητες εννοείται ότι αυτές είναι πάντα ορθολογικές. Δηλαδή ως λέξη, το αγαθό έχει ένα απώτατο σταθερό νόημα που το ξέρουν όλοι που είναι να καταλαβαίνουν ότι αυτό που περιγράφει είναι καλό για αυτούς.

§63

- Ο Ρωλς πραγματεύεται περισσότερο τώρα την έννοια του ορθολογικού σχεδίου. Υιοθετεί ως ορισμό ότι ορθολογικό σχέδιο είναι εκείνο που σε καθε δεδομένη στιγμή και στις πληροφορίες που διαθέτουμε αυτή τη δεδομένη στιγμή και αφού τις έχουμε πλήρως επεξεργαστεί θα το επιλέγαμε. Δηλαδή στη πρωταρχική θέση και με βάση τις λίγες πληροφορίες που έχουμε, θα ήταν ορθολογικό να επιλέγουμε τις βασικές ελευθερίες από όλες τις άλλες εναλλακτικές. Αυτό είναι το βασικό σχέδιο και για τον Ρωλς δεν θα αλλάξει καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής
- Ο Ρωλς επίσης θεωρεί ότι τα μέρη χρησιμοποιούν εργαλεία για το παραπάνω όπως πχ την αρχή του αποτελεσματικότερου μέσου. Αν όλα τα μέσα οδηγούν σε ένα σκοπό και ένα από αυτά το κάνει λίγο πιο αποτελεσματικά αυτό θα επιλέξουμε. Ή πχ την αρχή περιεκτικότητας. Αν το σχέδιο α σημαίνει να κάνουμε χ και το σχέδιο β σημαίνει ότι μπορούμε να κάνουμε χ+1 θα επιλέξουμε το β
- Από όλα αυτά τα εργαλεία, ο Ρωλς πιστεύει ότι τα άτομα όταν υπολογίζουν ένα μακροπρόθεσμο σχέδιο ζωής (όπως στην πρωταρχική κατάσταση) θα επιλέξουν μάλλον το εργαλείο της μεγαλύτερης πιθανότητας και όχι το εργαλείο της περιεκτικότητας (αν και ο Αριστοτέλης θα το επέλεγε αφού για αυτόν τα άτομα ευτυχούν περισσότερο όσο περισσότερο διευρύνουν τις ικανότητές τους. Πάντως θα αρχοληθεί και αργότερα με το πως επιλέγουμε

§64

- Περαιτέρω διευκρινήσεις για το ότι το αγαθό είναι μια μορφή ορθολογικότητας: Μέσω μιας διαδικασίας που ο Ρωλς αποκαλεί διαβουλευτική ορθολογικότητα, το άτομο μαθαίνει τις ίδιες του τις επιθυμίες, ποιες θέλει περισσότερο και ποιες λιγότερο και αρχίζει και διαμορφώνει ένα σχέδιο ορθολογικότητας το οποίο εκτείνεται στο μέλλον
- Τονίζει ότι ο άνθρωπος αρχίζει να πράττει όχι μόλις βρει το τέλει σχέδιο αλλά ένα ικανοποιητικό
- Καταλήγει ότι «πρέπει να αντιμετωπίσουμε τη ζωή ως όλον. Οι δραστηριότητές μας εκτείνονται στο χρόνο. Η χρονική συγκυρία ή η απόσταση από το παρόν δεν αποτελούν λόγο για να προτιμηθεί η μία στιγμή από την άλλη
- Χαρακτηριστικό ενός ορθολογικού σχεδίου είναι η απουσία μεταμέλειας υπό την έννοια ούτε κατά την υλοποίηση ούτε μετά δεν μετανιώνει για αυτό που

κάνει. Σημασία δεν έχει να αποκλειστεί η περίπτωση αποτυχίας αλλά να είμαστε έτοιμοι και να έχουμε εκ των προτέρων αποδεχθεί τις συνέπειες

- Αυτή η υπευθυνότητα που οφείλουμε στον εαυτό μας και η αποφυγή μεταμέλειας, θα οδηγούσε στις 2 αρχές της ακριβοδικίας

§65

- Σε συνέχεια της θεωρίας του αγαθού, ο Ρωλς σε πρώτη φάση υπενθυμίζει ότι γενικές αρχές είναι να διαμορφώνουμε επιθυμίες με βάση το ανθρωπίνως δυνατό μέτρο και στην φάση ανάπτυξης μας.
- Ένα άλλο σημαντικό γενικό στοιχείο είναι τα ίδια τα κίνητρα της πράξης. Εδώ ο Ρωλς υιοθετεί αυτό που ονομάζει αριστοτελική αρχή δηλαδή μια μορφή αρχής περιεκτικότητας, δηλαδή ότι ο άνθρωπος επιδιώκει ανώτερες αρετές και κάποια επίπεδα σε υψηλότερο επίπεδο επειδή χαίρεται όσο περισσότερο αναπτύσσει τις δεξιότητές του. Για τον Ρωλς αυτή η ερμηνεία είναι καλή γιατί έχει ένα ικανοποιητικό ψυχολογικό υπόβαθρο (θεωρείται δεδομένο ότι έχει ένα πέρας όταν πάλι κάθε παραπάνω προσπάθεια δεν αντισταθμίζει την ωφέλεια που αποκομίζουμε. Όσο πιο δύσκολη η δραστηριότητα, τόσο μεγαλύτερη η απόλαυση και αυτό μάλιστα αποτελεί ένα δείγμα ανθρώπινης αριστείας και άρα δημιουργεί τάση για μίμηση.
- Αυτή η αριστοτελική αρχή, για τον Ρωλς, ικανοποιείται από τις 2 αρχές και γενικώς οι θεσμοί πρέπει να την λαμβάνουν υπ' όψιν αλλιώς η ζωή θα είναι πληκτική και μακριά από μια φυσική τάση έτσι όπως φαίνεται και στα παιδιά.
- Η μεγαλύτερη βάση αυτής της φιλοσοφικής αρχής είναι η επιβεβαίωση από την ίδια την καθημερινότητα (η διάθεση για χαρά, το περιορισμένο των πόρων και του χρόνου. Επίσης ο Ρωλς την θεωρεί χρήσιμη και σημαντική επειδή είναι κοντά στην αρχή του αυτοσεβασμού

§66

- Ο Ρωλς θέλει τώρα να αποδείξει πως το αγαθό ως ορθολογικότητα δεν εφαρμόζεται μόνο στο τι θέλουν τα άτομα (τα πρωταρχικά αγαθά) αλλά θα εφαρμοστεί και στα άτομα τα ίδια
- Αυτό σημαίνει ότι, για τον Ρωλς, στην πρωταρχική θέση τα άτομα θα ήταν ορθολογικό να συμφωνήσουν να έχουν όλοι κάποιες βασικές ηθικές αξίες (που τις ονομάζει ευρείας κλίμακας δηλαδή μπορούν να τις έχουν οι περισσότεροι πχ η τιμότητα, αγαθοεργία) και αυτό επειδή είναι στα συμφέροντα των

ατόμων για την διατήρηση των θεσμών. Εν ολίγοις, η θεωρία αυτή θεωρεί ως αυτονόητο αυτό που παρατηρείται εμπειρικά ότι τα άτομα υποχρεωτικά θα ζούν σε κοινότητα

- Με αυτόν τον τρόπο, συνδέεται η θεωρία του ορθού των θεσμών με την ηθικότητα των ατόμων. Και αυτή η ηθικότητα είναι προϊόν ορθολογικότητας

§67

- Ο αυτοσεβασμός αποτελεί το πλεόν σημαντικό πρωταρχικό αγαθό αφού μας επιτρέπει και να έχουν νόημα τα σχέδια μας και να έχουμε πίστη στις δυνάμεις μας.
- Ένα τελευταίο σχόλιο εδώ συνδέεται με την ανωτέρω §. Εφόσον οι ηθικότητα είναι ορθολογικότητα σημαίνει ότι ο άνθρωπος για να πρέπει να είναι ηθικός σημαίνει ότι μπορεί. Επομένως οι ηθικές αρετές είναι ικανότητες που μας επιτάσσουν να τις τηρήσουμε. Μάλιστα εαν δεν της τηρήσουμε λογικά θα νιώσουμε ένα αίσθημα αιδούς που πηγάζει απο το ότι καταστήσαμε σε όλους φανερό ότι δεν ανταποκριθήκαμε στην τήρηση των πρωταρχικών υποχρεώσεων

§68

- Μια διαφορά στην έννοια αγαθού και ορθού: το αγαθό, υπο την έννοια του τι είναι ορθολογικό για την εκτέλεση σχεδίου ζωής μπορεί να ποικίλει και να είναι για τον καθένα άλλο. Το ορθό όμως απαιτει μια μίνιμουμ ομοφωνία επι των αρχών δικαιοσύνης

§69

- Χρησιμοποιώντας δεδομένα από την ηθική ψυχολογία θα προσπαθήσει να αποδείξει στην συνέχεια ότι η θεωρία του είναι πιο κοντά στις αρχές της πρώτης και άρα με μεγαλύτερες πιθανότητες να είναι μακροπρόθεσμα σταθερή
- Όταν εξετάζουμε τη σταθερότητα ενός κοινωνικού συστήματος πρέπει να λαμβάνουμε υπ' όψιν 2 παράγοντες: πρώτον, το πόσο δίκαιο είναι οι θεσμοί στο πέρασμα του χρόνου (αυτό επιτρέπει την αλλαγή τους) και, δεύτερον, πώς αντιμετωπίζονται γενικώς από τα άτομα (τα ηθικά συναισθήματα)
- Στόχος είναι να παρουσιασθεί μια σύμφωνη με τα επιστημονικά δεδομένα ψυχολογική θεώρηση της ηθικής αγωγής

§70

- Για τον Ρωλς, οι ηθικές βάσεις πρέπει να τεθούν στην παιδική ηλικία και αυτό σημαίνει ότι οι γονείς με την φροντίδα τους κερδίζουν σιγά-σιγά το ενδιαφέρον των παιδιών και μετά την αγάπη τους. Άρα, τα παιδιά όταν φτάσουν σε μια ηλικία κατανόησης θα προσπαθήσουν να ακολουθήσουν τα πρότυπά τους και άρα πρώτη βάση θα έχουν τα ηθικά εφόδια που έτυχαν να αποκτήσουν από την ανατροφή τους. Ακόμη και σε μικρή ηλικία λοιπόν, εμφανίζεται η ορθολογικότητα με τη μορφή μιας μίμησης που μας παροτρύνει να γίνουμε σαν και αυτούς που αγαπάμε

§71

- Ένα δεύτερο στάδιο ηθικής ανάπτυξης είναι η ηθική του συνεταιρίζεσθαι δηλαδή όταν αρχίζουμε και καταλαβαίνουμε πλέον ότι ανήκουμε σε ομάδες κάθε μια από τις οποίες έχει δικά της συμφέροντα και επίσης ότι υπάρχουν και ομάδες στις οποίες δεν ανήκουμε και οι οποίες έχουν και αυτές ξεχωριστά συμφέροντα. Άρα αντιλαμβανόμαστε ότι υπάρχουν και άλλα συμφέροντα τα οποία πρέπει να σεβόμαστε. Εν τέλει, αντιλαμβανόμαστε πως όλοι ως σύνολο ανήκουμε σε μια ομάδα, την κοινωνία και το κοινό συμφέρον είναι η διατήρηση ενός συστήματος συνεργασίας με πυρήνα βασικές αρετές τις ακριβοδικίας.

§72

- Η ηθική του δευτέρου επιπέδου (η ηθική του συνεταιρίζεσθαι) θα οδηγήσει σταδιακά στην ίδια την γνώση των αρχών δικαιοσύνης υπό την έννοια ότι αντιλαμβανόμαστε ότι τα ίδια μας τα συμφέροντα θα προωθούνταν από την υιοθέτηση αυτή και άρα ότι είναι αναγκαίο αλλά και συμφέρον να έχουμε όλη μια κοινή αντίληψη δικαιοσύνης
- Το βαθύτερο νόημα είναι ότι τελικώς οι θεωρία της ακριβοδικίας δεν είναι απλά μια τυπικώς τέλεια θεωρία που απαιτεί μηχανιστική εφαρμογή αλλά ότι πείθει επειδή θα πήγαζε από κάθε ορθολογικό ον

§74-75

- Ο Ρωλς θέλει να ξανατονίσει ότι η θεωρία του έχει και μια φυσικότητα υπο αυτήν την έννοια: εάν είναι αλήθεια ότι είναι φυσική κλίση να αγαπάμε ως νήπια όσους μας φροντίζουν (πρώτος ψυχολογικός νόμος) και εάν αυτό

εξελίσσεται καθώς μεγαλώνουμε και στις ομάδες (δεύτερος) και στους θεσμούς (τρίτος νόμος) τότε τα φυσικά συναισθήματα είναι μέρος της ανθρωπιάς και ως εκ τούτου στο τρίτο νόμο το να τηρούμε τους δεσμούς είναι μια ένδειξη εξέλιξης φυσικού συναισθήματος

§76

- Οι 3 ψυχολογικοί νόμοι βασίζονται σε 3 στοιχεία: ότι επιδιώκουμε το καλό μας, ότι καταλαβαίνουμε και αποδεχόμαστε τους λόγους που διέπουν τα ηθικά προστάγματα και ότι όσοι τα εκτελούν αυτά τα προστάγματα θεωρούνται αγαθοί και θαυμάζονται. Υπό την ωφελμιστική αρχή, οι 3 αυτοί νόμοι δεν έχουν το ίδιο περιεχόμενο
- Ο Ρωλς επαναλαμβάνει ότι η δική του θεωρία παρέχει σαφείς αρχές και σαφείς κανόνες προτεραιότητας. Άρα ως πιο καθαρή και απλή γίνεται και πιο εύκολα αποδεκτή
- Πάντως και ο Μιλλ φαίνεται στο τέλος να ορίζει τη δίκαιη πολιτεία ως αυτή που οι άνθρωποι θα θέλουν μόνο όσα ωφελούν αυτούς αλλά και τους άλλους και αυτό διότι η τελική δίκαιη κοινωνία είναι ο συμβιβασμός μεταξύ της φυσικής τάσης για ασφάλεια και του αλτρουισμού

§77

- Το σύστημα της θεωρία αυτής έχει 2 επίπεδα δικαιοσύνης: το πρώτο αφορά στο δικαίωμα όλων να έχουν πρόσβαση στα ίσα δικαιώματα και το δεύτερο, όλοι να έχουν πρόσβαση στους θεσμούς.
- Τελικά, η αναγνώριση σε όλους του δικαιώματος να έχουν πρόσβαση σε βασικές ελευθερίες σημαίνει ότι η θεωρία της ακριβοδικίας έχει χαρακτηριστικά φυσικού δικαίου. Τα θεμελιώδη δικαιώματα δεν αναγνωρίζονται από νόμο ή έθιμο αλλά από την φυσική δυνατότητα του ανθρώπου να έχει αίσθημα δικαιοσύνης (γι αυτό εξαιρούνται τα ζώα ιδίως στο δεύτερο επίπεδο). Το ότι κάποιοι έχουν μεγαλύτερη και κάποιοι μικρότερη δυνατότητα στο αίσθημα δικαιοσύνης δεν μας επηρεάζει. Είναι σαν να είναι όλοι σημεία εντός ενός κύκλου που απλά απέχουν διαφορετικά από το κέντρο.

§78

- Επαναλαμβάνεται ότι η θεωρία αυτή καταφέρνει να συνδυάζει αρμονικά το δίκαιο-ορθό με το αγαθό αφού τελικώς το άτομο είναι αυτόνομο με την

καντιανή έννοια, δηλαδή ένα έλλογο όν το οποίο καταλήγει λογικά στις 2 αρχές

- Άρα αυτονομία σημαίνει αντικειμενικότητα με την έννοια ότι οι αρχές θα είχαν συμφωνηθεί μεταξύ όντων που δεν θα είχαν υιοθετήσει μια υποκειμενική αλλά μάλλον μια αντικειμενική άποψη δηλαδή υπέρ των γενικών δικαιωμάτων. Για τον Ρώλς, η θεωρία του πέπλου βοηθάει ώστε η θεωρία του να μπορεί να καλύπτει αυτό το προαπαιτούμενο

§79

- Καταλήγει στο συμπέρασμα ότι και οι ανθρώπινες αριστείες και τα επιτεύγματα των άλλων πρέπει να έχουν την συμπάθεια μας αφού εν τέλει μόνο μαζί και οργανωμένα θα καταφέρναμε ακόμη περισσότερα και για εμάς τους ίδιους (όπως και η ίδια η κοινωνία που ζούμε είναι αποτέλεσμα έργων παλαιότερων γενεών)
- Με άλλα λόγια οι διατήρηση των θεσμών είναι συλλογική μεν υποχρέωση αλλά στο βάθος είναι μέρος του ατομικού σχεδίου μας διότι χωρίς τους θεσμούς δεν θα υπήρχε οι ποικιλότητα των στόχων των πολιτών

§80

- Τώρα ερωτάται εάν υπάρχει περίπτωση οι 2 αρχές να δημιουργήσουν καταστάσεις που τελικώς η αρχή της διαφοράς να δημιουργεί τέτοιες διαφορές στην θέση μεταξύ των πολιτών ώστε να μην μπορεί να προστατευθεί το πιο πρωταρχικό από όλα τα αγαθά, ο αυτοσεβασμός. Είναι σημαντικό η απάντηση να είναι αρνητική γιατί αλλιώς θα δημιουργηθεί καταστροφικός αλλά και δικαιολογημένος φθόνος

§81

- Ο Ρώλς επιμένει ότι πουθενά στη θεωρία του -και ιδίως στο επίπεδο της πρωταρχικής θέσης- δεν εμφανίζονται τα άτομα να συμφωνούν από φθόνο

§82

- Επαναλαμβάνεται πως στη δική του θεωρία, ο αυτοσεβασμός δεν εξασφαλίζεται από το ποσό του εισοδήματος και τυχόν άλλων οικονομικών πλεονεκτημάτων αλλά από το ότι έχουμε μια ίση πρόσβαση στις βασικές ελευθερίες

- Ο Ρωλς καταλήγει ότι ποτέ κανείς έλλογος δεν θα θελήσει τίποτα λιγότερο αλλά και τίποτα περισσότερο από την ισότητα
- Επαναλαμβάνεται ότι αυτές οι δύο αρχές θα καθορίζονταν από έλλογα άτομα με πέπλο αγνοίας. Ταυτόχρονα όμως είναι και αρχές (ιδίως η δεύτερη, η αρχή της διαφοράς) που λαμβάνουν υπ' όψιν ότι οι θεσμοί θα μεταβάλλονται αναφορικά με το περιεχόμενο τους λόγω των συνθηκών

§83

- Ο Ρωλς υιοθετεί πλήρως την αριστοτέλεια έννοια της ευτυχίας: ευτυχία είναι η εκπλήρωση του σχεδίου ζωής μας το οποίο όπως έχει αποδειχθεί έχει σχεδιασθεί με βάση τη διαβουλευτική ορθολογικότητα. Η ευτυχία, όπως και για τον Αριστοτέλη, είναι και εδώ αυτοτελής, την θέλουμε καθ' εαυτή

§84

- Ο Ρωλς μάχεται τον ηδονισμό με την έννοια του ότι προσφέρει μια λύση στη διαδικασία της διαβουλευτικής ορθολογικότητας. Αρνείται να δεχθεί ότι αυτή η στροφή προς τα μέσα και η εξέταση του τι μας προσφέρει τη μεγαλύτερη ηδονή μπορεί να είναι οδηγός για το ορθό (είναι πολύ υποκειμενικό αν και πράγματι πολύ βολικό αφού η ηδονή είναι πράγματι ένας κοινός παρονομαστής που θα μας βοηθούσε στην επιλογή πράξεων). Για τον Ρωλς, αυτό που πρέπει να κοιτάζει η ορθολογικότητα για να βοηθηθεί στις επιλογές της δεν είναι οι στόχοι (δηλαδή η ηδονή που θα εισπράξουμε) αλλά κάτι πρότερο των στόχων, δηλαδή οι αρχές

§85

- Εάν λοιπόν απορριφθεί η ηδονή ως κατευθυντήριο στόχος και εργαλείο επιλογής, τι έχει να προσφέρει η θεωρία αυτή; Ο Ρωλς επιμένει ότι οι 2 αρχές που επί της ουσίας απορρέουν από την ηθική μας ικανότητα που είναι η αντίληψη της δικαιοσύνης είναι ταυτόχρονα ένα μεγάλο σχέδιο σε σχέση με το δικό μας, ατομικό σχέδιο ζωής. Έτσι, οι ίδιες οι αρχές που τις βρίσκουμε έτοιμες από άλλους αλλά τις αποδεχόμαστε και εμείς ως έλλογοι αυτομάτως περιορίζουν το πλαίσιο των επιλογών μας για την ζωή
- Συνοπτικά: η θεωρία αυτή πρέπει να αντιπαραβληθεί με την τελεολογία του ηδονισμού. Αυτή η τελευταία θέτει ένα στόχο στο μέλλον που απλά οι άνθρωποι πρέπει να κινητοποιήσουν όλες τις δυνάμεις τους για να τον

μεγιστοποιήσουν. Αντιθέτως, στην δικαιοσύνη ως ακριβοδικία, «υπερσκοπός» δεν υπάρχει. Αυτό που υπάρχει είναι κάτι αντίστροφο, δηλαδή όχι μια συμφωνία για ένα τελικό σκοπό αλλά μια συμφωνία για τις αρχές. Δηλαδή υπάρχει μια συμφωνία όχι για το τέλος αλλά για την εκκίνηση

§86

- Υπενθυμίζεται ότι εφόσον υιοθετηθούν οι 2 αρχές ως προϊόν ορθολογικότητας, αυτή η ίδια ορθολογικότητα θα μας υποδείξει ένα σχέδιο το οποίο πάντα θα τις τηρεί. Δηλαδή και σε βάθος χρόνου θα θέλουμε να τις τηρούμε εφόσον ακόμη και αν υποθέσουμε ότι θέλουμε να γίνουμε ξαφνικά λαθρεπιβάτες, κάθε μας προσπάθεια θα πλήττει αναπόφευκτα και τα άτομα της οικογένειας μας ή φίλους μας. Επίσης, η ορθολογικότητα θα μας υπενθυμίζει ότι η αριστοτελική αρχή απαιτεί να σεβόμαστε και να επιθυμούμε το έργο των άλλων αφού κερδίζουμε μέσα από αυτό.
- Με άλλα λόγια, το αίσθημα της δικαιοσύνης και η επιθυμία μας να πράττουμε με βάση αυτό δεν είναι απλά μια επιθυμία σαν τις άλλες αλλά «ένας μόχθος που φέρει μέσα του το βαθύτερο λόγο της πρωτοκαθεδρίας του» (σελ 651)

§87

- Ο Ρωλς υπενθυμίζει ότι η απόδειξη στην φιλοσοφία δεν είναι μια απόδειξη εν στενή έννοια αλλά γίνεται θεμελίωση όταν βασίζεται σε συλλογισμούς-σημεία εκκίνησης που γίνονται αμοιβαίως αποδεκτά. Υπό αυτήν την έννοια επιβάλλεται ενός είδους συνεννόηση και η θεωρία του την προσφέρει πάνω στη λογική ότι οι έγκριτες εκτιμήσεις μας θα μας οδηγήσουν στην πρωταρχική θέση στην υιοθέτηση των 2 αρχών
- Κλείνει θυμίζοντας ότι και οι όροι της θεωρίας του είναι σαφείς και ότι δεν είναι αυτή καθόλου ατομικιστική αφού ο αυτοσεβασμός αναδεικνύεται ως πρωταρχικό αίτημα το οποίο μάλιστα παρουσιάζεται και ως απόρροια των δύο αρχών και δεν βασίζεται σε μια απλή, εγγενής ή μεταφυσική θεώρηση της ανθρωπίνης αξίας